

پیشنهاد قانون اساسی ایران

جهت بررسی در دوران موقت گذار از جمهوری اسلامی

با فرض بر اینکه رژیم جمهوری اسلامی در ایران بطریقی برکنار شود، تا استقرار رژیم مورد نظر اکثریت ملت ایران، ضروری است گروهی برای مدتی کوتاه عهده دار امور کشور و مسئول برگزاری انتخابات آزاد گردند. در این دوران گذار، این گروه نیاز به راه و روش تنظیم شده‌ئی خواهد داشت، که بر پایه عدالت اجتماعی، رفاه عمومی و مراعات کلیه اصول جهانی حقوق بشر تنظیم شده باشد تا بتوان جهت برگزاری انتخابات آزاد و انتخاب نوع نظام آینده کشور از طریق یک همه پرسی عمومی اقدام نمود. بنابراین با توجه به این نیاز، سعی شده است چنین اصولی را با مطالعه قانون اساسی مشروطه و قانون اساسی فعلی جمهوری اسلامی و چند قانون اساسی دیگر از کشورهای مختلف جهان، مفاد زیر را تنظیم و برای بررسی در مجلس مؤسسان، در دوران گذار پیشنهاد نمود.

فصل اول - اصول کلی و ساختار سیاسی کشور

اصل ۱

نظام و ساختار حکومت خادم مردمی در ایران با مراجعه به رأی مردم از طریق مجلس مؤسسان پس از بررسی قوانین پیشنهادی در انتها دوره گذارتعین میگردد. قانون اساسی بصورت دینامیک تنظیم و هر ده سال با تصویب مجلس شورای ملی قابل تجدید نظر خواهد بود. قانون اساسی بالا ترین مرجع حقوقی و اجرایی کشور بوده و هیچ فردی بالاتر از اصول و قوانین مصوبه آن نخواهد بود.

اصل ۲

ساختار نظام اداری کشور بر پایه اصول زیر بر پا میشود:

- ایمان به اصل خلاقیت و خدای یکتا، خصوصی بودن هر مذهب و اندیشه‌ئی و جدائی کامل دین از حکومت
- کرامت و ارزش والای انسان و آزادی توأم با مسئولیت
- استفاده از علوم و فنون و تجارب پیشرفته بشری و تلاش در پیشبرد آنها،
- نفی هر گونه ستمگری و ستم‌کشی و سلطه‌گری و سلطه‌پذیری،
- بسط عدالت و استقلال سیاسی و اقتصادی و اجتماعی و فرهنگی و همیاری ملی.
- مبانی قانون اساسی ایران شامل مواد و اصول زیر است:

۱. احترام به حقوق شهروندان و مبانی حقوقی آن و اصول و قوانین مصوبه حقوق بشر
۲. دولت، منتخب و خادم مردم خواهد بود و نه حاکم بر مردم.
۳. عدم دخالت دین در اداره امور حکومت و اداری کشور
۴. ساختار سیاسی و حکومتی و تشکیلاتی کشور بر مبنای انتخاب نمایندگان مردم در سطوح محلی، استانی و کشوری و به صورت عضویت در مجلس شورای ملی با شرکت افراد منتخب انجام خواهد شد. هر گونه تغییری در راه و روش اداری کشور میبایست با تصویب مجلس شورای ملی و با شرکت نمایندگان منتخب مردم صورت گیرد.
۵. خواسته‌های مردم از طریق شرکت در تظاهرات و اغتشاشات خیابانی هنگامی به نتیجه خواهد رسید که مورد تصویب اکثریت نمایندگان مجلس قرار گیرد.
۶. هیچ نوع زندانی سیاسی و یا عقیدتی در کشور مجاز نخواهد بود.
۷. مجازات اعدام در کشور وجود نخواهد داشت، مگر در موارد زیر:
 - قتل ماموران انتظامی
 - تبه کاران رژیم "اسلامی"
 - خیانتکاران به امنیت ملی کشور و عمال و یا جاسوسان دولتهای خارجی
۸. ساختار حکومتی کشور بر پایه سه "قوه" که کاملاً از یکدیگر مجزا و مستقل هستند بنا شده است:

قوه قانون گذاری، قوه اجرایی، و قوه قضائی

اصل ۳

دولت ایران موظف است برای دستیابی به اهداف مذکور در اصل دوم، همه امکانات خود را برای امور زیر به کار برد:

۱. ایجاد محیط مساعد برای رشد فضائل اخلاقی بر اساس: "گفتار نیک، کردار نیک و پندار نیک" و مبارزه با کلیه مظاهر فساد و تباهی.
۲. بالا بردن سطح آگاهیهای عمومی در همه زمینه‌ها با استفاده صحیح از مطبوعات و رسانه‌های گروهی.
۳. آموزش و پرورش و تربیت بدنی رایگان برای همه در تمام سطوح، و تسهیل و تعمیم آموزش عالی برای همگان.
۴. تقویت روح بررسی و تتبع و ابتکار در تمام زمینه‌های علمی، فنی، فرهنگی، پزشکی و کشاورزی از طریق تأسیس مراکز تحقیق و تشویق محققان.
۵. محورگونه استبداد و خودکامگی و انحصارطلبی، با برقراری دموکراسی در کشور.
۶. تأمین آزادیهای سیاسی و اجتماعی در حدود قانون.
۷. مشارکت عامه مردم در تعیین سرنوشت سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی خویش و امنیت کشور.
۸. رفع تبعیضات ناروا و ایجاد امکانات عادلانه برای همه، در تمام زمینه‌های مادی و معنوی.
۹. تقویت کامل ساختار دفاعی کشور از طریق آموزش نظامی عمومی برای حراست از استقلال و تمامیت ارضی و نظام کشور
۱۰. پی‌ریزی اقتصادی صحیح و عادلانه بر طبق ضوابط پیشرفته جهت ایجاد رفاه و رفع فقر و برطرف ساختن هر نوع محرومیت در زمینه‌های تغذیه و مسکن و کار و بهداشت و تعمیم بیمه برای مردم.
۱۱. تأمین خودکفائی در علوم و فنون صنعتی و کشاورزی و امور نظامی.
۱۲. تأمین حقوق همه جانبه افراد از زن و مرد و ایجاد امنیت قضائی عادلانه برای همه و تساوی عموم در برابر قانون.
۱۳. توسعه و تحکیم برادری و تعاون عمومی بین همه مردم.
۱۴. تنظیم سیاست خارجی کشور بر اساس معیارهای بین‌المللی، تعهد برابری نسبت به همه ملل با الهام از اصول مصوبه قوانین حقوق بشر.

اصل ۴

کلیه قوانین و مقررات مدنی، جزائی، مالی، اقتصادی، اداری، فرهنگی، نظامی، سیاسی باید بر اساس موازین اصول قانون اساسی و با الهام از اصول جهانی حقوق بشر تنظیم گردند.

اصل ۵

در ایران، سیاستهای کلان و امور کشور، از جمله تنظیم و برقراری بودجه باید به اتکاء آراء عمومی از طریق انتخابات به نمایندگی مردم در مجلس شورای ملی صورت گیرد. انتخابات شامل: انتخاب نخست وزیر، نمایندگان مجلس شورای ملی، اعضای شوراهای محلی و استانی، یا از راه همه پرسی در مواردی که در اصول دیگر این قانون معین میگردد.

اصل ۶

شوراها، مجلس شورای ملی، شورای استان، شهرستان، شهر، محل، بخش و روستا از ارکان تصمیم‌گیری و اداره امور کشور محسوب میشوند. طرز تشکیل و حدود اختیارات و وظایف شوراها را قانون و قوانین ناشی از آن معین میکند.

اصل ۷

در ایران، آزادی، استقلال و وحدت و تمامیت ارضی کشور از یکدیگر تفکیک ناپذیرند و حفظ آنها وظیفه دولت و آحاد ملت است. هیچ فرد یا گروه یا مقامی حق ندارد به نام استفاده از آزادی، به استقلال سیاسی، فرهنگی، اقتصادی، نظامی و تمامیت ارضی ایران کمترین خدشه ای وارد کند و هیچ مقامی حق ندارد به نام حفظ استقلال و تمامیت ارضی کشور آزادیهای مشروع مردم را، هر چند با وضع قوانین و مقررات، از مردم سلب کند.

اصل ۸

برای تأمین استقلال اقتصادی جامعه و ریشه کن کردن فقر و محرومیت و برآوردن نیازهای انسان در جریان رشد، با حفظ آزادی او، اقتصاد کشور بر اساس ضوابط زیر استوار میشود:

۱. تأمین نیازهای اساسی: مسکن، خوراک، پوشاک، بهداشت، درمان، آموزش و پرورش و امکانات لازم برای تشکیل خانواده برای همه ایرانیان مقیم کشور.
۲. تأمین شرایط و امکانات کار برای همه به منظور رسیدن به اشتغال کامل و قرار دادن وسایل کار در اختیار همه کسانی که قادر به کارند ولی وسایل کار ندارند، در شکل تعاونی، از راه وام کم بهره یا هر راه مشروع دیگر که نه به تمرکز و تداول ثروت در دست افراد و گروه‌های خاص منتهی شود و نه دولت را به صورت یک کارفرمای بزرگ مطلق درآورد. این اقدام باید با رعایت ضرورت‌های حاکم بر برنامه‌ریزی عمومی اقتصاد کشور در هر یک از مراحل رشد صورت گیرد.
۳. تنظیم برنامه اقتصادی کشور به صورتی که شکل و محتوا و ساعت کار چنان باشد که هر فرد علاوه بر تلاش شغلی، فرصت و توان کافی برای خود سازی معنوی، سیاسی و اجتماعی و شرکت فعال در رهبری کشور و افزایش مهارت و ابتکار خود را داشته باشد.
۴. رعایت آزادی انتخاب شغل، و عدم اجبار افراد به کاری معین و جلوگیری از بهره کشی از کار دیگری.
۵. منع اضرار به غیر و انحصار و احتکار و ربا و دیگر معاملات باطل.
۶. منع اسراف و تبذیر در همه شؤون مربوط به اقتصاد، اعم از مصرف، سرمایه گذاری، تولید، توزیع و خدمات.
۷. استفاده از علوم و فنون و تربیت افراد ماهر به نسبت احتیاج برای توسعه و پیشرفت اقتصادی کشور.
۸. جلوگیری از سلطه اقتصادی بیگانه بر اقتصاد کشور.
۹. تأکید بر افزایش تولیدات کشاورزی، دامی و صنعتی که نیازهای عمومی را تأمین کند و کشور را به مرحله خودکفائی برساند و از وابستگی برهاند.

اصل ۹

ساختار سیاسی و حکومتی کشور شامل یک نماد ملی تشریفاتی با عنوان پادشاه و یا رئیس جمهور خواهد بود که با تصویب و رأی مجلس منتخب مردم تنها برای **یک دوره معین** انتخاب میگردد. نمایندگان مجلس با رأی اکثریت، فردی از سرشناسان کشور را که از هر حیث دارای صلاحیت اخلاقی و پاکی و درستی و خوشنامی است، به عنوان شخص اول کشور که وظیفه تشریفاتی و نظارت بر اجرای قانون اساسی کشور را دارد، بعنوان نماد ملی، تنها برای یک دوره ۶ ساله انتخاب مینمایند.

اصل ۱۰

شخص اول کشور والاترین مقام رسمی و تشریفاتی کشور است و از طریق یک شورای نظارت، ناظر بر اجرای قانون اساسی کشور خواهد بود. شورای نظارت بر اجرای قانون اساسی متشکل از پنج نفر زیر نظر شخص اول کشور در کلیه امور کشوری، بودجه و امنیت ملی نظارت دائمی خواهد داشت. اعضا این شورای مستقل را رؤسای سه قوه ساختاری کشور و شورای رسانه‌های عمومی به شخص اول کشور معرفی مینمایند. نتایج تحقیقات و رسیدگی‌های شورا جهت اصلاح و یا اجرا به نهاد‌های مربوطه ارجاع میگردند.

اصل ۱۱

اداره امور کشور مرکب از نهادهای محلی، ایالتی و ولایتی توسط اشخاصی انجام خواهد گرفت که از طریق رأی آزاد مردم برای یک دوره انتخاب میشوند. کلیه انتخابات عمومی در روز جمعه انجام میگیرند.

اصل ۱۲ - وظایف شورای عالی امنیت ملی

تأمین منافع ملی و پاسداری از تمامیت ارضی و حاکمیت ملی بعهده "شورای عالی امنیت ملی" به ریاست شخص اول کشور خواهد بود که یک شورای ۵ نفره امنیت ملی کشور را سرپرستی میکند. این شورای پنج نفره شامل شخص اول کشور، نخست وزیر، ریاست مجلس شورای ملی، وزیر دفاع و سرپرست قوه قضائی خواهد بود. وظایف این شورا بقرار زیر خواهد بود:

۱. تعیین سیاستهای دفاعی - امنیتی کشور در محدوده سیاستهای کلی تعیین شده.
 ۲. هماهنگ نمودن فعالیت های سیاسی، اطلاعاتی، اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی در ارتباط با تدابیر کلی دفاعی - امنیتی کشور.
 ۳. بهره گیری از امکانات مادی و معنوی کشور برای مقابله با تهدیدهای داخلی و خارجی و تنظیم و تصویب استراتژی بهره گیری از نیروهای نظامی در موقع لزوم.
- شورای عالی امنیت ملی به تناسب وظایف خود شوراهای فرعی از قبیل شورای دفاع و شورای امنیت کشور را تشکیل میدهد. ریاست هر یک از شوراهای فرعی با نخست وزیر و یا یکی از اعضای شورای عالی است که از طرف نخست وزیر تعیین میشوند. حدود اختیارات و وظایف شوراهای فرعی را قانون معین میکند و تشکیلات آنها به تصویب شورای عالی میرسد.

اصل ۱۳

از آنجا که خانواده واحد بنیادی جامعه است، همه قوانین و مقررات و برنامه ریزیهای مربوطه باید در جهت آسان کردن تشکیل خانواده، و استواری روابط خانوادگی بر پایه حقوق، اخلاق و منش انسانی باشد.

اصل ۱۴

حیثیت، جان، مال، حقوق، مسکن و شغل اشخاص از تعرض مصون است مگر در مواردی که قانون تجویز کند.

اصل ۱۵

تفتیش عقاید ممنوع است و هیچکس را نمیتوان به صرف داشتن عقیده ای مورد تعرض و مؤاخذه قرار داد.

اصل ۱۶

نشریات و مطبوعات در بیان مطالب آزادند مگر آن که مخل حقوق، منافع و عفت عمومی باشند. تفصیل آن را قانون معین میکند.

اصل ۱۷

بازرسی و نرساندن نامه ها، ضبط و فاش کردن مکالمات تلفنی، افشای مخابرات تلگرافی و تلکس، مطالب اینترنتی، سانسور، عدم مخابره و نرساندن آنها، استراق سمع و هرگونه تجسس ممنوع است مگر به حکم قانون.

فصل دوم - حقوق ملت ایران

اصل ۱۸

کلیه اهالی کشور ایران در مقابل قانون دارای حقوق مساوی خواهند بود. همه افراد ملت، اعم از زن و مرد و یا قوم و یا نژاد یکسان در حمایت قانون قرار دارند و از همه حقوق انسانی، سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی برخوردارند.

اصل ۱۹ - حقوق زنان

دولت موظف است حقوق زنان را در تمام جهات تضمین نماید و امور زیر را انجام دهد:

۱. ایجاد زمینه‌های مساعد برای رشد شخصیت زن و احیای حقوق مادی و معنوی او.
۲. حمایت مادران، بالخصوص در دوران بارداری و حفاظت فرزندان، و حمایت از کودکان بی‌سرپرست.
۳. ایجاد دادگاه صالح برای حفظ کیان و بقای خانواده.
۴. ایجاد بیمه خاص بیوگان و زنان سالخورده و بی‌سرپرست.
۵. اعطای قیمومت فرزندان به مادران شایسته

اصل ۲۰

احزاب، جمعیت‌ها، انجمن‌های سیاسی و صنفی و اقلیتهای دینی آزادند، مشروط به این که اصول استقلال، آزادی، وحدت ملی، و اساس قوانین ایران را نقض نکنند. هیچکس را نمیتوان از شرکت در آنها منع کرد یا به شرکت در آنها مجبور ساخت.

اصل ۲۱

تشکیل اجتماعات و راه پیمائی‌ها و تظاهرات سیاسی/ اجتماعی و اقتصادی، بدون حمل سلاح، آزاد است.

اصل ۲۲

هر فرد ایرانی حق عضویت و انتخاب شدن و انتخاب کردن و تشکیل مجامع سیاسی، صنفی، فرهنگی و حرفه‌ای را دارد. احزاب میتوانند به توسعه افکار و نظریات خود پرداخته و در انتخابات شرکت نمایند. لیکن افراد پس از عضویت در هر یک از ارگانهای دولتی و یا مجلس شورای ملی و یا قوه قضائی و شوراهای ایالتی و ولایتی میبایست از عضویت در حزب و یا گروه سیاسی قبلی خود استعفا داده و در هنگام تصمیم‌گیری در امور کشوری بطور مستقل، آگاهانه و بدون تعصب نسبت به هیچ گروهی در جهت منافع ملی کشور عمل نمایند. لابیگری و تبلیغات تجاری برای انتخاب افراد بمشاغل دولتی در ایران بکل ممنوع و نمایندگان مردم نمیتوانند تحت تأثیر گروهی خاص و یا نفوذ مالی گروهی در امور کشور و ملت ایران تصمیم‌گیری بنمایند.

اصل ۲۳

هر کس حق دارد شغلی را که بدان مایل است و مخالف مصالح عمومی و حقوق دیگران نیست برگزیند. دولت موظف است با رعایت نیاز جامعه به مشاغل گوناگون، با کمک بخش خصوصی سعی در ایجاد شغل برای همه افراد بنماید.

اصل ۲۴

برخورداری از تأمین اجتماعی از نظر بازنشستگی، بیکاری، پیری، ازکارافتادگی، بی‌سرپرستی، در راه ماندگی، حوادث و سوانح، نیاز به خدمات بهداشتی- درمانی و مراقبتهای پزشکی به صورت بیمه‌های اجتماعی، حقی است همگانی. دولت موظف است طبق قوانین از محل درآمدهای عمومی و درآمدهای حاصل از مشارکت مردم، خدمات و حمایت‌های مالی را در جهت موارد فوق برای کلیه افراد کشور تأمین کند.

اصل ۲۵

دولت موظف است وسایل آموزش و پرورش رایگان را برای همه ملت تا پایان دوره متوسطه فراهم سازد و وسایل تحصیلات عالی را تا سر حد خودکفائی کشور با همکاری بخش خصوصی در حد اقل هزینه برای دانش‌پژوهان فراهم نماید.

اصل ۲۶

داشتن مسکن، متناسب با نیاز، حق هر فرد و خانواده ایرانی است. دولت موظف است با رعایت اولویت برای کسانی که نیازمند ترند به خصوص روستا نشینان و کارگران، زمینه اجرای این اصل را فراهم کند.

اصل ۲۷

هیچکس را نمیتوان دستگیر کرد مگر به حکم و ترتیبی که قانون معین میکند. در صورت بازداشت، موضوع اتهام باید با ذکر دلایل بلافاصله کتباً به متهم ابلاغ و تفهیم شود و حداکثر ظرف مدت چهل و هشت ساعت پرونده مقدماتی به مراجع صالحه قضائی ارسال و مقدمات محاکمه، در اسرع وقت فراهم گردد. متخلفین از این اصل طبق قانون مجازات میشوند.

اصل ۲۸

هیچکس را نمیتوان از محل اقامت خود تبعید کرد یا از اقامت در محل مورد علاقه اش ممنوع و یا به اقامت در محلی مجبور ساخت، مگر در مواردی که قانون مقرر میدارد.

اصل ۲۹

دادخواهی حق مسلم هر فرد است و هر کس میتواند به منظور دادخواهی به دادگاه های صالح رجوع نماید. همه افراد ملت حق دارند این گونه دادگاه ها را در دسترس داشته باشند و هیچکس را نمیتوان از دادگاهی که به موجب قانون حق مراجعه به آن را دارد منع کرد.

اصل ۳۰

در همه دادگاه ها طرفین دعوی حق دارند برای خود وکیل انتخاب نمایند و اگر توانائی انتخاب وکیل را نداشته باشند باید برای آنها امکانات تعیین وکیل فراهم گردد.

اصل ۳۱

حکم به مجازات و اجراء آن باید تنها از طریق دادگاه صالح و به موجب قانون انجام پذیرد.

اصل ۳۲ - اصل برائت

اصل، برائت است و هیچکس از نظر قانون مجرم شناخته نمیشود، مگر آنکه جرم او در دادگاه صالح ثابت گردد.

اصل ۳۳ - منع شکنجه

هرگونه شکنجه برای گرفتن اقرار و یا کسب اطلاع ممنوع است. اجبار شخص به شهادت، اقرار یا سوگند، مجاز نیست و چنین شهادت و اقرار و سوگندی فاقد ارزش و اعتبار قانونی است. متخلف از این اصل طبق قانون مجازات میشود.

اصل ۳۴

هتک حرمت و حیثیت کسی که به حکم قانون دستگیر، بازداشت، زندانی یا تبعید شده، به هر صورت که باشد ممنوع و موجب مجازات است.

اصل ۳۵

هیچکس نمیتواند اعمال حق خویش را وسیله اضرار به غیر یا تجاوز به منافع عمومی قرار دهد.

اصل ۳۶ - تابعیت

۱. هرکس که در ایران متولد شده باشد و یا در خانواده ئی ایرانی که در یک کشور خارجی مقیم گردیده متولد گردد، از نظر قانونی از تابعیت ایرانی بر خوردار است.
۲. دولت ایران میتواند به کسانی که پناهندگی سیاسی بخواهند پناه دهد مگر این که بر طبق قوانین بین المللی خائن و تبهکار شناخته شده باشند.
۳. سلب تابعیت از اشخاص در صورتی ممکن است که دولت دیگری تابعیت آنها را بپذیرد و یا خود آنها درخواست کنند.
۴. اشخاصی که دارای تابعیت ایرانی نیستند ولی در کشور ایران اقامت دارند، نمیتوانند از مزایای قانونی رایگان که شامل حال شهروندان ایرانی میگردد بهره مند شوند.

اصل ۳۷

نظام اقتصادی کشور بر پایه سه بخش دولتی، تعاونی و خصوصی با برنامه ریزی منظم و ایجاد رقابت آزاد استوار است.

- بخش دولتی شامل کلیه صنایع بزرگ، صنایع مادر، بازرگانی خارجی، معادن بزرگ، بانکداری، بیمه، تأمین نیرو، سدها و شبکه‌های بزرگ آبرسانی، رادیو و تلویزیون، پست و تلگراف و تلفن، هواپیمائی، کشتیرانی، راه و راه آهن، آموزش و پرورش و بهداشت و درمان عمومی است که به صورت مالکیت عمومی با همیاری مردم و دولت انجام پذیرند.
 - بخش تعاونی شامل شرکت ها و موسسات تعاونی تولید و توزیع است که در شهرها و روستاها تشکیل می گردند.
 - بخش خصوصی شامل آن قسمت از کشاورزی، دامداری، صنعت، تجارت و خدمات میشود که مکمل فعالیتهای اقتصادی دولتی و تعاونی هستند، با راهنمایی و همکاری شوراهای مردمی محلی.
- مالکیت در این سه بخش تا جایی که با اصول دیگر این فصل مطابق باشد و موجب رشد و توسعه اقتصادی کشور گردد و مایه زیان جامعه نشود مورد حمایت قانونی خواهد بود. تفصیل ضوابط و قلمرو و شرایط هر سه بخش را قانون معین میکند.

اصل ۳۸

انفال و ثروتهای عمومی از قبیل زمینهای موات یا رها شده، معادن، دریاها، دریاچه‌ها، رودخانه‌ها و سایر آبهای عمومی، کوه‌ها، دره‌ها، جنگلها، نزارها، بیشه‌های طبیعی، مراتعی که حریم نیست، ارث بدون وارث، و اموال مجهول‌المالک و اموال عمومی که از غاصبین مسترد میشود در اختیار دولت قرار میگیرد تا بر طبق مصالح عامه نسبت به آنها عمل نماید. تفصیل و ترتیب استفاده از هر یک را قانون معین میکند.

اصل ۳۹

هر کس مالک حاصل کسب و کار مشروع خویش است و هیچکس نمیتواند به عنوان مالکیت نسبت به کسب و کار خود امکان کسب و کار را از دیگری سلب کند.

اصل ۴۰

مالکیت شخصی که از راه مشروع باشد محترم است. ضوابط آن را قانون معین می‌کند.

اصل ۴۱

در بهره برداری از منابع طبیعی و استفاده از درآمدهای ملی در سطح استانها و توزیع فعالیتهای اقتصادی میان استانها و مناطق مختلف کشور، دولت موظف به برنامه ریزی عادلانه و بدون تبعیض در ایجاد کار و تقسیم ثروت بکوشد، به طوری که هر منطقه در رابطه با نیازها و استعداد رشد خود، سرمایه و امکانات لازم را در دسترس داشته باشد.

اصل ۴۲

دولت موظف است ثروتهای ناشی از ریاکاری، ربا، غصب، رشوه، اختلاس، سرقت، قمار، سوء استفاده از موقوفات، سوء استفاده از مقاطعه کاریها و معاملات دولتی، فروش زمینهای موات و مباحات اصلی، دایر کردن اماکن فساد و سایر موارد غیر مشروع را گرفته و به صاحب حق مسترد کند و در صورت معلوم نبودن او به بیت المال بدهد. این حکم باید با رسیدگی و تحقیق و ثبوت قانونی به وسیله دولت اجرا شود.

اصل ۴۳

در ایران، حفاظت از محیط زیست که نسل امروز و نسلهای بعد باید از آن بهره مند گردند، وظیفه عمومی تلقی می گردد. از این رو فعالیتهای اقتصادی و غیر آن که به آلودگی محیط زیست یا تخریب غیر قابل جبران آن منجر میشود، ممنوع است.

اصل ۴۴

مردم ایران سعادت انسان را در کل جامعه بشری آرمان خود میدانند و استقلال و آزادی و عدالت اجتماعی را در تمام امور کشورداری حق مسلم همه مردم جهان میشناسند. هر انسانی بر سرنوشت اجتماعی و سیاسی خویش حاکم است و هیچکس نمیتواند این حق را از انسان آزاده سلب نماید و یا در خدمت منافع فرد و یا گروهی خاص قرار دهد. از این رو نفوذ و یا دخالت گروه ها، مؤسسات مالی و اقتصادی و احزاب سیاسی در تصمیم گیری های سه قوه ساختاری کشور منع و تبلیغات سیاسی در رسانه های عمومی ممنوع است.

اصل ۴۵

برای پیشبرد سریع برنامه های اجتماعی، اقتصادی، عمرانی، بهداشتی، فرهنگی، آموزشی و سایر امور رفاهی از جمله امور انتظامی منطقه و یا محل از طریق همکاری مردم با توجه به مقتضیات محلی، اداره امور در هر روستا، بخش، شهر، شهرستان یا استان با نظارت شورائی به نام شورای ده، بخش، شهر، شهرستان یا استان صورت میگیرد که اعضای آن را مردم همان محل انتخاب میکنند. شرایط انتخاب کنندگان و انتخاب شوندهگان و حدود وظایف و اختیارات و نحوه انتخاب و نظارت شوراهای مذکور و سلسله مراتب آنها را باید با رعایت اصول وحدت ملی و تمامیت ارضی و ساختار نظام کشور تنظیم نمود و بتصویب مجلس شورای ملی رساند.

اصل ۴۶

سیاست خارجی کشور بر اساس نفی هر گونه سلطه جوئی و سلطه پذیری، و یا دخالت در امور سایر کشورها بنا شده است. سیاست خارجی کشور بر مبنی حفظ استقلال همه جانبه و تمامیت ارضی کشور، دفاع از حقوق حقه ایران، و روابط صلح آمیز متقابل با دول غیر محارب استوار است.

اصل ۴۷

هر گونه قراردادی که موجب سلطه بیگانه بر منابع طبیعی و اقتصادی، فرهنگی، و یا ارتش و دیگر شئون کشور گردد ممنوع است.

فصل سوم – پرچم، زبان و خط رسمی کشور

اصل ۴۸

زبان و خط رسمی و مشترک مردم ایران فارسی است. اسناد و مکاتبات و متون رسمی و کتب درسی به خط و زبان فارسی است، ولی استفاده از زبانهای محلی و قومی در مطبوعات و رسانه های گروهی و تدریس ادبیات آنها در مدارس محلی، در کنار زبان فارسی آزاد است.

اصل ۴۹

مبدأ تاریخ رسمی کشور هجری شمسی است. تعطیل رسمی هفتگی روز جمعه است.

اصل ۵۰ - پرچم

پرچم رسمی ایران به رنگهای سبز و سفید و سرخ و نشان مخصوص روی پرچم شامل یک شیر ایستاده و شمشیر بدست و خورشید در پشت شیر خواهد بود.

فصل چهارم - قوه قانون گذاری

اصل ۵۱

اعمال قوه مقننه از طریق مجلس شورای ملی است که از نمایندگان منتخب مردم تشکیل میشود و مصوبات آن پس از طی مراحل که در اصول زیر آمده است برای اجرا به قوه مجریه و قضائیه ابلاغ میگرددند.

تبصره: شورائی مستقل و مردمی در مجلس شورای ملی، وظایف نظارت بر کیفیت برنامه ها و مدیریت کلیه رسانه های عمومی، رادیو و تلویزیون را عهده دار خواهد بود. در رسانه های گروهی (رادیو و تلویزیون و اینترنت) آزادی انتشارات و تبلیغات طبق موازین باید تأمین گردد. این شورا زیر نظر قوه مقننه تشکیل میشود. وظائف این شورا را قانون معین میکند.

اصل ۵۲

در مسائل بسیار مهم استراتژیکی، اقتصادی، سیاسی، اجتماعی و فرهنگی ممکن است اعمال قوه مقننه از راه همه پرسی و مراجعه مستقیم به آراء مردم صورت گیرد. در خواست مراجعه به آراء عمومی باید به تصویب دو سوم مجموع نمایندگان مجلس شورای ملی برسد.

اصل ۵۳ - مجلس شورای ملی

مجلس شورای ملی از نمایندگان ملت که به طور مستقیم و با رأی مخفی انتخاب میشوند تشکیل میگردد. انجام و شرایط انتخاب کنندگان و انتخاب شوندگان و کیفیت انتخابات را یک هیأت مستقل از دولت، متشکل از مؤتمدان سرشناس در جامعه که تا تصویب قوای مقننه و قضائی انتخاب میشوند، منطبق با قوانین کشور سرپرستی، معین و اجرا خواهد کرد.

اصل ۵۴

دوره نمایندگی مجلس شورای ملی چهار سال است. انتخابات هر دوره باید حداقل ۳۰ روز قبل از پایان دوره قبل برگزار شود به طوری که کشور در هیچ زمان بدون مجلس نباشد.

اصل ۵۵

عده نمایندگان مجلس شورای ملی به تناسب جمعیت کشور تعیین میگردد و پس از هر ده سال در صورت زیاد شدن جمعیت کشور در هر حوزه انتخاباتی به نسبت هر دویست هزار نفر یک نماینده اضافه میگردد. مقررات مربوط به انتخابات را قانون معین میکند.

اصل ۵۶

پس از برگزاری انتخابات، جلسات مجلس شورای ملی با حضور دو سوم مجموع نمایندگان رسمیت مییابد و تصویب طرحها و لوایح طبق آیین نامه مصوب داخلی انجام میگیرند مگر در مواردی که در قانون اساسی نصاب خاصی تعیین شده باشد. برای تصویب آیین نامه داخلی موافقت دو سوم حاضران لازم است.

اصل ۵۷

ترتیب انتخاب رئیس و هیأت رئیسه مجلس و تعداد کمیسیونها و دوره تصدی آنها و امور مربوط به مذاکرات و انتظامات مجلس به وسیله آئین نامه داخلی مجلس معین میگردد.

اصل ۵۸ - سوگند نمایندگان مجلس

نمایندگان باید در نخستین جلسه مجلس به ترتیب زیر سوگند یاد کنند و متن قسم نامه را امضاء نمایند.

"بنام ایزد یکتا و میهن، من به وجدان و شرف انسانی خویش سوگند یاد می‌کنم و تعهد مینمایم که پاسدار و نگاهبان دستاوردهای ملت ایران و میانی آزادی و سرافرازی ایران باشم، ودیعه‌ئی را که ملت به ما سپرده به عنوان امینی عادل پاسداری کنم و در انجام وظایف وکالت، امانت و تقوی را رعایت نمایم و همواره به استقلال و اعتلای کشور و حفظ حقوق ملت و خدمت به مردم پایبند باشم، از قانون اساسی دفاع کنم و در گفته‌ها و نوشته‌ها و اظهارنظرها، استقلال و تمامیت ارضی و یکپارچگی کشور و آزادی مردم و تأمین مصالح آنها را درم نظر داشته باشم".

اصل ۵۹

در زمان جنگ و اشغال نظامی کشور، به پیشنهاد دولت و تصویب سه چهارم مجموع نمایندگان، انتخابات در نقاط اشغال شده یا تمامی مملکت برای مدتی معین متوقف میشود و در صورت عدم تشکیل مجلس جدید، مجلس سابق همچنان به کار خود ادامه خواهد داد.

اصل ۶۰- انتشار مذاکرات مجلس از رادیو و روزنامه رسمی

مذاکرات مجلس شورای ملی باید علنی باشند و گزارشات کامل آنها از طریق رسانه های عمومی و روزنامه رسمی کشور برای اطلاع عموم منتشر گردند. در شرایط اضطراری، در صورتی که رعایت امنیت کشور ایجاب کند، به تقاضای نخست وزیر و یا یکی از وزراء و یا ده نفر از نمایندگان، جلسه غیر علنی تشکیل میشود. مصوبات جلسه غیر علنی در صورتی معتبر است که به تصویب سه چهارم مجموع نمایندگان مجلس رسیده باشد. گزارش و مصوبات این جلسات باید پس از بر طرف شدن شرایط اضطراری برای اطلاع عموم منتشر گردند.

اصل ۶۱

نخست وزیر و معاونان او و وزیران، به اجتماع یا به انفراد، حق شرکت در جلسات علنی مجلس را دارند و میتوانند مشاوران خود را همراه داشته باشند و در صورتی که نمایندگان لازم بدانند، وزراء مکلف به حضورند و هرگاه تقاضا کنند مطالبشان استماع میگردد.

اصل ۶۲

مجلس شورای ملی در عموم مسائل در حدود مقرر در قانون اساسی میتواند قانون وضع کند.

اصل ۶۳

مجلس شورای ملی نمیتواند قوانینی وضع کند که با اصول قانون اساسی مغایرت داشته باشد.

اصل ۶۴

شرح و تفسیر قوانین عادی در صلاحیت مجلس شورای ملی است. مفاد این اصل مانع از تفسیری که دادستان، در مقام تمیزحق، از قوانین میکند نیست.

اصل ۶۵

لوائح قانونی پس از تصویب هیأت وزیران به مجلس تقدیم میشود و طرحهای قانونی به پیشنهاد حداقل پانزده نفر از نمایندگان، در مجلس شورای ملی قابل طرح است.

اصل ۶۶

طرحهای قانونی و پیشنهادهای و اصلاحاتی که نمایندگان در خصوص لوایح قانونی عنوان میکنند و به تقلیل در آمد عمومی یا افزایش هزینه عمومی میانجامند، در صورتی قابل طرح در مجلس است که در آن طریق جبران کاهش درآمد یا تأمین هزینه جدید نیز مشخص شده باشد.

اصل ۶۷

مجلس شورای ملی حق تحقیق و تفحص در تمام امور کشور را دارد.

اصل ۶۸

عهدنامه‌ها، مقاوله‌نامه‌ها، قراردادهای و موافقت‌نامه‌های بین‌المللی کشور که بوسیله دولت تهیه میشوند، باید به تصویب مجلس شورای ملی برسند.

اصل ۶۹

هر گونه تغییر در خطوط مرزی ممنوع است مگر اصلاحات جزئی با رعایت مصالح کشور، به شرط اینکه یک طرفه نباشد و به استقلال و تمامیت ارضی کشور لطمه نزده و به تصویب چهار پنجم مجموع نمایندگان مجلس شورای ملی برسد.

اصل ۷۰

برقراری حکومت نظامی ممنوع است. در حالت جنگ و شرایط اضطراری نظیر آن، دولت میتواند با تصویب مجلس شورای ملی موقتاً محدودیتهای ضروری را در کشور برقرار نماید، ولی مدت آن به هر حال نمیتواند بیش از سی روز باشد و در صورتی که ضرورت همچنان باقی باشد دولت موظف است مجدداً از مجلس کسب مجوز کند.

اصل ۷۱

گرفتن و دادن وام یا کمکهای بدون عوض داخلی و خارجی از طرف دولت باید با تصویب مجلس شورای ملی باشد.

اصل ۷۲

دادن امتیاز تشکیل شرکتها و مؤسسات در امور تجارتی و صنعتی و کشاورزی و معادن و خدمات به خارجیان بدون تصویب مجلس شورای ملی مطلقاً ممنوع است.

اصل ۷۳

استخدام کارشناسان خارجی از طرف دولت ممنوع است مگر در موارد ضروری که به تصویب مجلس شورای ملی رسیده باشد.

اصل ۷۴

بناها و اموال دولتی که از نفائس ملی باشند قابل انتقال به غیر نیستند مگر با تصویب مجلس شورای ملی و آن هم در صورتی که از نفائس منحصر به فرد نباشد.

اصل ۷۵

اعطای نشانهای دولتی با تصویب مجلس شورای ملی بعهده شخص اول کشور است.

اصل ۷۶

هر نماینده در برابر تمام ملت مسئول است و حق دارد در همه مسائل داخلی و خارجی کشور اظهار نظر نماید.

اصل ۷۷

سمت نمایندگی قائم به شخص است و قابل واگذاری به دیگری نیست. مجلس نمیتواند اختیار قانونگذاری را به شخص یا هیأتی واگذار کند ولی در موارد ضروری میتواند اختیار وضع بعضی از قوانین را به کمیسیونهای داخلی خود تفویض کند، در این صورت این قوانین در مدتی که مجلس تعیین مینماید به صورت آزمایشی اجرا میشود و تصویب نهائی آنها با مجلس خواهد بود. همچنین مجلس شورای ملی میتواند تصویب دائمی اساسنامه سازمانها، شرکتها، مؤسسات دولتی یا وابسته به دولت را به کمیسیونهای ذیربط واگذار کند و یا اجازه تصویب آنها را به دولت بدهد. در این صورت مصوبات دولت نباید با اصول و احکام قانون اساسی مغایرت داشته باشند، علاوه بر این، مصوبات دولت نباید مخالفت قوانین و مقررات عمومی کشور باشد و به منظور بررسی و اعلام عدم مغایرت آنها با قوانین مزبور باید ضمن ابلاغ برای اجرا به اطلاع رئیس مجلس شورای ملی برسد.

اصل ۷۸

نمایندگان مجلس در مقام ایفای وظایف نمایندگی در اظهار نظر و رأی خود کاملاً آزادند و نمیتوان آنها را به سبب نظراتی که در مجلس اظهار کرده اند یا آرائی که در مقام ایفای وظایف نمایندگی خود داده اند تعقیب یا توقیف کرد.

اصل ۷۹

نخست وزیر برای انتصاب وزرا و شرکت آنان در هیأت وزیران، پیش از هر اقدام دیگر باید از مجلس رأی اعتماد بگیرد. در دوران تصدی نیز در مورد مسائل مهم و مورد اختلاف میتواند از مجلس برای هیأت وزیران تقاضای رأی اعتماد کند.

اصل ۸۰

در هر مورد که حداقل یک چهارم کل نمایندگان مجلس شورای ملی از نخست وزیر و یا هر یک از وزراء مسئول، درباره یکی از وظایف آنان سوال کنند، نخست وزیر یا وزیرمسئول موظف است در مجلس حاضر شوند و به سوالات نمایندگان مردم جواب دهند و این جواب نباید در مورد نخست وزیر بیش از یک ماه و در مورد وزیر بیش از ده روز به تأخیر افتد مگر با عذر موجه به تشخیص مجلس شورای ملی.

اصل ۸۱ - استیضاح وزیران

نمایندگان مجلس شورای ملی میتوانند در مواردی که لازم میدانند هیأت وزیران یا هر یک از وزراء مسئول و حتی نخست وزیر را استیضاح کنند، استیضاح وقتی قابل طرح در مجلس است که با امضای حداقل ده نفر از نمایندگان به مجلس تقدیم شود. هیأت وزیران یا وزیرمورد استیضاح باید ظرف مدت ده روز پس از طرح آن در مجلس حاضر شود و به سوالات پاسخ گوید و از مجلس رأی اعتماد بخواهد. در صورت عدم حضور هیأت وزیران یا وزیر برای پاسخ، نمایندگان مزبور درباره استیضاح خود توضیحات لازم را میدهند و در صورتی که مجلس مقتضی بداند اعلام رأی عدم اعتماد خواهد کرد. اگر مجلس رأی اعتماد نداد، وزیران و یا وزیر مورد استیضاح عزل میشوند. در هر دو صورت وزرای مورد استیضاح نمیتوانند در هیأت وزیرانی که بلافاصله بعد از آن تشکیل میشود شرکت کنند. موارد مورد استیضاح شامل عدم صلاحیت اخلاقی، تبه کاری، فساد و عدم رعایت مفاد قانون اساسی کشور توسط فرد باشد.

اصل ۸۲

هر کس شکایتی از طرز کار مجلس یا قوه مجریه یا قوه قضائیه داشته باشد، میتواند شکایت خود را کتباً به مجلس شورای ملی عرضه کند. مجلس موظف است به این شکایات رسیدگی کند و پاسخ کافی دهد و در مواردی که شکایت به قوه مجریه و یا قوه قضائیه مربوط است رسیدگی و پاسخ کافی از آنها بخواهد و در مدت متناسب نتیجه را اعلام نماید و درموردی که مربوط به عموم باشد به اطلاع عامه برساند.

فصل پنجم - قوه اجرایی

اصل ۸۳

اعمال قوه مجریه و اداری کشور از طریق نخست وزیر و وزراء کابینه که بصورت دولت خادم مردم عمل میکنند انجام پذیراست.

اصل ۸۴

کلیه و انواع مالیاتهای لازم بموجب قانون تنظیم میگرددند. موارد معافیت و بخشودگی و تخفیف های مالیاتی به موجب قانون مشخص میشود.

اصل ۸۵

بودجه سالانه کل کشور به ترتیبی که در قانون مقرر میشود، بدون کسری در بودجه از طرف دولت تهیه و برای رسیدگی و تصویب به مجلس شورای ملی تسلیم میگردد. هر گونه تغییر در ارقام بودجه نیز تابع مراتب مقرر در قانون خواهد بود. تصویب بودجه سالانه دولت حداقل سه ماه قبل از شروع سال مالی جدید میبایست بانجام رسیده باشد.

اصل ۸۶

کلیه دریافتی های دولت در حسابهای خزانه داری کل کشور متمرکز میشود و همه پرداختها در حدود اعتبارات مصوب به موجب قانون انجام میگیرند.

اصل ۸۷

دیوان محاسبات کشور مستقیماً زیر نظر مجلس شورای ملی است. سازمان و اداره امور آن در ادارات مرکزی و مراکز استانها به موجب قانون تعیین خواهد شد.

اصل ۸۸

دیوان محاسبات به کلیه حسابهای وزارتخانه‌ها، موسسات، شرکت‌های دولتی و سایر دستگاه‌هایی که به هر طریق از بودجه کل کشور استفاده میکنند به ترتیبی که قانون مقرر میدارد رسیدگی یا حسابرسی مینماید که هیچ هزینه‌ای از اعتبارات مصوب تجاوز نکرده و هر وجهی در محل خود به مصرف رسیده باشد. دیوان محاسبات، حسابها و اسناد و مدارک مربوطه را برابر قانون جمع‌آوری و گزارش تفریغ بودجه هر سال را به انضمام نظرات خود به مجلس شورای ملی تسلیم مینماید. این گزارش باید در دسترس عموم گذاشته شود.

اصل ۸۹

به منظور جلوگیری از تبعیض و جلب همکاری در تهیه برنامه‌های عمرانی و رفاهی استانها و نظارت بر اجرای هماهنگ شده آنها، شورای عالی استانها مرکب از نمایندگان شوراهای استانها و نماینده دولت تشکیل میشود. نحوه تشکیل و وظایف این شوراها را قانون معین میکند.

اصل ۹۰

شورای عالی استانها حق دارند در حدود وظایف خود طرح‌هایی را تهیه و به دولت پیشنهاد کنند. این طرح‌ها باید در مجلس شورای ملی مورد بررسی قرار گیرند.

اصل ۹۱

استانداران، فرمانداران، بخشداران و سایر مقامات کشوری که با دولت همگامی میکنند، در حدود اختیارات شوراهای ملزم به رعایت تصمیمات آنها در چارچوب برنامه‌های سازندگی دولت و مصوبات مجلس هستند.

اصل ۹۲

به منظور همکاری در تهیه برنامه‌ها و ایجاد هماهنگی در پیشرفت امور در واحدهای تولیدی، صنعتی و کشاورزی، شوراهایی مرکب از نمایندگان کارگران و دهقانان و دیگر کارکنان و مدیران محلی تشکیل میشود و در واحدهای آموزشی، اداری، خدماتی، در هماهنگی فعالیتهای سازندگی کشور انجام وظیفه مینمایند. چگونگی تشکیل این شوراهای و حدود وظایف و اختیارات آنها را قانون معین میکند. تصمیمات شوراهای نباید برخلاف قوانین کشور باشند.

اصل ۹۳

انتخاب شهرداران و استانداران بعهدہ اهالی محلی و با نظارت هیأت مجری انتخابات کشور خواهد بود. نیروهای انتظامی و سرپرست شهربانی‌های محلی نیز مستقل از دولت، زیر نظر شهردار محل انجام وظیفه مینمایند. کلیه نیروهای انتظامی در کشور، اگر چه زیر نظر مأموران محلی انجام وظیفه مینمایند، از پشتیبانی آموزشی و تدارکاتی شهربانی کل کشور زیر نظر دولت برخوردار میگردند. شهربانی کل کشور، زیر نظر وزارت کشور انجام وظیفه مینماید و مسئول حفاظت بین شهرها و روستاها و قصبات میباشد.

اصل ۹۴

انحلال شوراهای جز در صورت انحراف از وظایف قانونی ممکن نیست. مرجع تشخیص انحراف و ترتیب انحلال شوراهای و طرز تشکیل مجدد آنها را قانون معین میکند. شورا در صورت اعتراض به انحلال حق دارد به دادگاه صالح شکایت کند و دادگاه موظف است خارج از نوبت به آن رسیدگی کند.

اصل ۹۵ - نخست وزیر

نخست وزیر عالیترین مقام رسمی اجرائی کشور است و مسئولیت اجرای قانون اساسی و ریاست قوه مجریه را بر عهده دارد. نخست وزیر برای مدت چهار سال با رأی مستقیم مردم انتخاب میشود و با تصویب مجلس شورای ملی بکار خود ادامه میدهد. انتخاب مجدد او به صورت متوالی تنها برای یک دوره بلامانع است. عدم تصویب و یا استیضاح وی در مجلس موجب انتخاب یک سرپرست اداره قوه مجریه بطور موقت از طرف مجلس تا انقضای دوره باقیمانده نخست وزیر خواهد شد. در اینصورت وی میتواند از میان نمایندگان مجلس و یا خارج از مجلس با نظر نمایندگان مردم انتخاب گردد. عدم اعتماد مجلس به نخست وزیر منتخب مردم موجب استعفای وی به شخص اول کشور خواهد شد.

اصل ۹۶

نخست وزیر باید از میان رجال سیاسی که واجد شرایط زیر باشند انتخاب گردد:
ایرانی الاصل، تابع ایران، مدیر و مدبر، دارای حسن سابقه کاردانی و اخلاقی و امانت و معتقد به مبانی و اصول قانون اساسی ایران و حد اقل سن برای احراز این سمت ۴۰ سالگی است. وی میتواند از طرف هر حزب سیاسی و یا نهاد اجتماعی در کشور با پشتوانه حد اقل یکصد هزار نفر جهت شرکت در انتخابات به هیأت مجری آن پیشنهاد و یا معرفی گردد. منفردین میتوانند با پشتوانه حد اقل پنجاه هزار نفر به هیأت مجری انتخابات پیشنهاد و یا معرفی گردند.

اصل ۹۷

نامزدهای نخست وزیری باید قبل از شروع انتخابات آمادگی خود را رسماً اعلام کنند. نحوه برگزاری انتخاب نخست وزیر را قانون معین میکند.

اصل ۹۸

نخست وزیر با اکثریت مطلق آراء شرکت کنندگان انتخاب میشود، ولی هر گاه در دوره نخست هیچیک از نامزدها چنین اکثریتی را بدست نیاورند، روز جمعه هفته بعد برای بار دوم رأی گرفته میشود. در دور دوم تنها دو نفر از نامزدها که در دور نخست آراء بیشتری را بدست آورده اند میتوانند شرکت کنند، ولی چنانچه بعضی از نامزدهای دارنده آراء بیشتر، از شرکت در انتخابات منصرف شوند، از میان بقیه، دو نفر که در دور نخست بیش از دیگران رأی داشته اند برای انتخاب مجدد معرفی میشوند.

اصل ۹۹

مسئولیت نظارت بر انتخابات نخست وزیر، بمانند انتخابات مجلس شورای ملی، بر عهده یک هیأت مستقل مجری انتخابات کشور، مرکب از افراد سرشناس سیاسی و مورد اعتماد مردم جهت تنظیم و برگزاری و نظارت بر انتخابات است که قانون تعیین کرده است.

اصل ۱۰۰

انتخاب نخست وزیر جدید باید حداقل دو ماه پیش از پایان دوره نخست وزیری قبلی انجام شده باشد و در فاصله انتخاب نخست وزیر جدید و پایان دوره نخست وزیر سابق، نخست وزیر پیشین وظایف نخست وزیری را انجام میدهد. در این فاصله، نخست وزیر منتخب میبایست وزراً کابینه خود را به مجلس شورای ملی معرفی و برای آنان تقاضای رای اعتماد بنماید.

اصل ۱۰۱

هر گاه در فاصله ده روز پیش از انجام رأی گیری یکی از نامزدهائی که صلاحیت او طبق این قانون احراز شده فوت کند، انتخابات به مدت دو هفته به تأخیر میافتد. اگر در فاصله دور نخست و دور دوم نیز یکی از دو نفر حائز اکثریت دور نخست فوت کند، انتخابات برای دو هفته تمدید میشود.

اصل ۱۰۲ - سوگند نخست وزیر

نخست وزیر در مجلس شورای ملی در جلسه ئی با حضور رئیس قوه قضائیه به ترتیب زیر سوگند یاد میکند و سوگندنامه را امضاء مینماید.

"بنام ایزد یکتا و میهن، من به وجدان و شرف انسانی خویش سوگند یاد می‌کنم و تعهد مینمایم که پاسدار و نگاهبان دستاوردهای ملت ایران و مبانی آزادی و سرافرازی ایران باشم و به عنوان نخست وزیر در پیشگاه ملت ایران تعهد می‌کنم که پاسدار نظام و قانون اساسی کشور باشم و همه استعداد و صلاحیت خویش را در راه ایفای مسئولیتهائی که قانون بر عهده من گذارده است به کار گیرم و خود را وقف خدمت به مردم و اعتلای کشور، ترویج اخلاق، پشتیبانی از حق و گسترش عدالت و امنیت کشور سازم و از هر گونه خودکامگی بپرهیزم و از آزادی و حرمت اشخاص و حقوقی که قانون اساسی برای ملت شناخته است حمایت کنم. در حراست از مرزها و استقلال سیاسی و اقتصادی و فرهنگی کشور از هیچ اقدامی فرو گذار نکرده و قدرتی را که ملت به عنوان امانتی مقدس به من سپرده است همچون امینی پارسا و فداکار نگاهدار باشم و آن را به منتخب ملت پس از خود بسپارم."

اصل ۱۰۳

نخست وزیر در حدود اختیارات و وظایفی که به موجب قانون اساسی و یا قوانین عادی به عهده دارد در برابر ملت و مجلس شورای ملی مسئول است.

اصل ۱۰۴

نخست وزیر موظف است مصوبات مجلس یا نتیجه همه پرسی را پس از طی مراحل قانونی و ابلاغ به وی، امضاء کند و برای اجرا در اختیار مسئولان بگذارد.

اصل ۱۰۵

نخست وزیر میتواند برای انجام وظایف قانونی خود معاونانی داشته باشد. معاون اول نخست وزیر با موافقت وی اداره هیأت وزیران و مسئولیت هماهنگی با سایر معاونتها را به عهده خواهد داشت.

اصل ۱۰۶ - قراردادها و توافق‌نامه‌های بین‌المللی

امضای عهد نامه‌ها، مقاوله نامه‌ها، موافقت نامه‌ها و قراردادهای دولت ایران با سایر دولتها و همچنین امضای پیمان‌های مربوط به اتحادیه‌های بین‌المللی پس از تصویب مجلس شورای ملی به نخست وزیر یا نماینده قانونی او جهت اجراء ابلاغ میگردد.

اصل ۱۰۷

نخست وزیر مسئولیت امور برنامه و بودجه و امور اداری و استخدامی کشور را مستقیماً بر عهده دارد و میتواند اداره آنها را در اجراء به عهده دیگری واگذار کند.

اصل ۱۰۸

نخست وزیر میتواند در موارد خاص، بر حسب ضرورت با تصویب هیأت وزیران نماینده، یا نمایندگان ویژه ئی را با اختیارات مشخص تعیین نماید. در این موارد تصمیمات نماینده یا نمایندگان مذکور در حکم تصمیمات نخست وزیر و هیأت وزیران خواهد بود و از مسئولیت نخست وزیر کاسته نخواهد شد.

اصل ۱۰۹

سفیران به پیشنهاد وزیر امور خارجه و تصویب نخست وزیر تعیین میشوند. نخست وزیر استوارنامه سفیران را امضاء میکند و استوارنامه سفیران کشورهای دیگر را میپذیرد.

اصل ۱۱۰ - استعفای نخست وزیر

نخست وزیر استعفای خود را به شخص اول کشور تقدیم میکند و تا زمانی که استعفای او پذیرفته نشده است به انجام وظایف خود ادامه میدهد.

اصل ۱۱۱

در صورت فوت، عزل، استعفاء، غیبت یا بیماری بیش از دو ماه نخست وزیر و یا در موردی که مدت نخست وزیری پایان یافته و نخست وزیر جدید بر اثر موانعی هنوز انتخاب نشده و یا امور دیگری از این قبیل، معاون اول نخست وزیر با موافقت مجلس شورای ملی، مسئولیتهای وی را بر عهده میگیرد و شورائی متشکل از رئیس مجلس و رئیس قوه قضائیه و معاون اول نخست وزیر موظف است ترتیبی دهد که حداکثر ظرف مدت چهل روز نخست وزیر جدید انتخاب شود، در صورت فوت معاون اول و یا امور دیگری که مانع انجام وظایف وی گردد و نیز در صورتی که نخست وزیر معاون اول نداشته باشد مجلس فرد دیگری را میتواند به جای او منصوب کند.

اصل ۱۱۲

در مدتی که اختیارات و مسئولیتهای نخست وزیری بر عهده معاون اول یا فرد دیگری است، وزراء را نمیتوان استیضاح کرد یا به آنان رأی عدم اعتماد داد و نیز نمیتوان برای تجدید نظر در قانون اساسی و یا امر همه پرسی اقدام نمود.

اصل ۱۱۳

وزراء توسط نخست وزیر تعیین و برای گرفتن رأی اعتماد به مجلس معرفی میشوند. با تغییر مجلس، گرفتن رأی اعتماد مجدد برای وزراء لازم نیست. تعداد وزیران و حدود اختیارات هر یک از آنان را قانون معین میکند.

اصل ۱۱۴

ریاست هیأت وزیران با نخست وزیر است که بر کار وزیران نظارت دارد و با اتخاذ تدابیر لازم به هماهنگ ساختن تصمیمات وزراء و هیأت دولت میپردازد و با همکاری وزیران، برنامه و خط مشی دولت را تعیین و قوانین را اجرا میکند. در موارد اختلاف نظر و یا تداخل در وظایف قانونی دستگاههای دولتی در صورتی که نیاز به تفسیر یا تغییر قانون نداشته باشد، تصمیم هیأت وزیران که به پیشنهاد نخست وزیر اتخاذ میشود لازم الاجرا است. نخست وزیر در برابر مجلس مسئول اقدامات هیأت وزیران است.

اصل ۱۱۵

وزراء تا زمانی که عزل نشدهاند و یا بر اثر استیضاح یا درخواست رأی اعتماد، مجلس به آنها رأی عدم اعتماد نداده است در سمت خود باقی میمانند. استعفای هیأت وزیران یا هر یک از آنان به نخست وزیر تسلیم میشود و هیأت وزیران تا تعیین دولت جدید به وظایف خود ادامه خواهند داد. نخست وزیر میتواند برای وزارتخانه هائی که وزیر ندارند حداکثر برای مدت سه ماه سرپرست تعیین نماید.

اصل ۱۱۶

نخست وزیر میتواند وزراء را عزل کند و در این صورت باید برای وزیر یا وزیران جدید از مجلس رأی اعتماد بگیرد، و در صورتی که پس از ابراز اعتماد مجلس به دولت نیمی از هیأت وزیران تغییر نمایند باید مجدداً از مجلس شورای ملی برای هیأت وزیران تقاضای رأی اعتماد نماید.

اصل ۱۱۷

هر یک از وزیران مسئول وظایف خاص خویش در برابر نخست وزیر و مجلس است و در اموری که به تصویب هیأت وزیران میرسد، مسئول اعمال دیگران نیز میباشد.

اصل ۱۱۸

علاوه بر مواردی که هیأت وزیران یا وزیری مأمور تدوین آیین نامه‌های اجرایی قوانین میشود، هیأت وزیران حق دارد برای انجام وظایف اداری و تأمین اجرای قوانین و تنظیم سازمانهای اداری به وضع تصویب نامه و آئین نامه بپردازد. هر یک از وزیران نیز در حدود وظایف خویش و مصوبات هیأت وزیران حق وضع آئین نامه و صدور بخشنامه را دارد ولی مفاد این مقررات نباید با متن و روح قوانین مخالف باشد. دولت میتواند تصویب برخی از امور مربوط به وظایف خود را به کمیسیونهای متشکل از چند وزیر واگذار نماید. مصوبات این کمیسیونها در محدوده قوانین پس از تأیید نخست وزیر لازم الاجرا است. تصویب نامه‌ها و آئین نامه‌های دولت و مصوبات کمیسیونهای مذکور در این اصل، ضمن ابلاغ برای اجرا به اطلاع رئیس مجلس شورای ملی میرسد تا در صورتی که آنها را بر خلاف قوانین بیابد با ذکر دلیل برای تجدید نظر به هیأت وزیران ارسال دارد.

اصل ۱۱۹

اصلح دعاوی راجع به اموال عمومی و دولتی یا ارجاع آن به داوری در هر مورد، موکول به تصویب هیأت وزیران است و باید به اطلاع مجلس برسد. در مواردی که طرف دعوی خارجی باشد و در موارد مهم داخلی باید به تصویب مجلس نیز برسد. موارد مهم را قانون تعیین میکند.

اصل ۱۲۰

رسیدگی به اتهام نخست وزیر و معاونان او و وزیران در مورد جرائم عادی با اطلاع مجلس شورای ملی در دادگاههای عمومی دادگستری انجام میشود. عزل نخست وزیر تنها بوسیله مجلس ممکن است.

اصل ۱۲۱

نخست وزیر، معاونان نخست وزیر، وزیران و کارمندان دولت نمیتوانند بیش از یک شغل دولتی داشته باشند و داشتن هر نوع شغل دیگر در مؤسساتی که تمام یا قسمتی از سرمایه آن متعلق به دولت یا مؤسسات عمومی است و یا نمایندگی در مجلس شورای ملی و وکالت دادگستری و مشاوره حقوقی و نیز ریاست و مدیریت عامل یا عضویت در هیأت مدیره انواع مختلف شرکتهای خصوصی، جز شرکتهای تعاونی ادارات و مؤسسات، برای آنان ممنوع است. سمتهای آموزشی در دانشگاهها و موسسات تحقیقاتی با تصویب هیأت دولت از این حکم مستثنی است.

اصل ۱۲۲

دارائی نمایندگان مجلس، نخست وزیر، معاونان نخست وزیر، وزیران و همسر و فرزندان آنان قبل و بعد از خدمت، توسط دیوان عالی کشور رسیدگی میشود که بر خلاف حق و قانون، افزایش نیافته باشد و هیچیک از آنان نمیتوانند در دوره خدمت در منافع عمومی و مؤسسات خصوصی سهیم باشند.

اصل ۱۲۳- ارتش ملی ایران

ارتش ملی ایران پاسداری از استقلال و تمامیت ارضی و قانون اساسی کشور را زیر نظر دولت و با تصویب مجلس برعهده دارد و فرماندهان نظامی تنها از طریق وزیر دفاع دستورات و خواسته‌های دولت را تابعیت میکنند. عدم تابعیت از این اصل مجازات حبس ابد را بر مجرمین حاصل میشود.

اصل ۱۲۴

ارتش ملی ایران یک ارتش دفاعی بوده و باید ارتشی مردمی باشد و افرادی تحصیل کرده و شایسته را به خدمت بپذیرد که به اصول قانون اساسی و حقوق بشر مؤمن و در راه تحقق آن فداکار باشند.

اصل ۱۲۵

هیچ فرد خارجی به عضویت در ارتش و نیروهای انتظامی کشور پذیرفته نمیشود.

اصل ۱۲۶

استقرار هر گونه پایگاه نظامی خارجی در کشور هر چند به عنوان استفاده‌های صلح آمیز باشد ممنوع است، مگر با تصویب مجلس شورای ملی.

اصل ۱۲۷

دولت باید در زمان صلح از افراد و تجهیزات فنی ارتش در کارهای امدادی، آموزشی، تولیدی، و سازمانهای دفاع ملی، با رعایت کامل موازین حقوق بشری استفاده کند، در حدی که به آمادگی رزمی ارتش آسیبی وارد نیاید.

اصل ۱۲۸

هر نوع بهره برداری شخصی از وسائل و امکانات دولت و یا ارتش و استفاده شخصی از افراد آنها به صورت گماشته، راننده شخصی و نظائر آن ممنوع است.

اصل ۱۲۹

ترفع درجات نظامیان و سلب آن به موجب قانون و پیشنهاد نخست وزیر و تصویب مجلس خواهد بود.

اصل ۱۳۰

دولت موظف است برای همه افراد واجد شرایط کشور برنامه و امکانات آموزش نظامی را فراهم نماید، به طوری که همه افراد همواره توانائی دفاع مسلحانه از کشور را داشته باشند، ولی داشتن و یا نگهداری هر نوع اسلحه توسط افراد فقط منوط به داشتن پروانه مخصوص از دولت و مقامات رسمی کشور خواهد بود.

فصل ششم - قوه قضائی

اصل ۱۳۱

اعمال قوه قضائیه به وسیله دادگاه‌های دادگستری است که باید طبق موازین حقوقی تشکیل شوند و به حل و فصل دعاوی و حفظ حقوق عمومی و گسترش و اجرای عدالت بپردازند.

اصل ۱۳۲ - وظایف قوه قضائی

قوه قضائیه قوه‌ای است مستقل که پشتیبان حقوق فردی و اجتماعی و مسئول تحقق بخشیدن به عدالت و عهده دار وظایف زیر است:

- ۱ - رسیدگی و صدور حکم در مورد تظلمات، تعدیات، شکایات، حل و فصل دعاوی و رفع خصومات و اخذ تصمیم و اقدام لازم در آن قسمت از امور که قانون معین میکند.
- ۲ - احیای حقوق عامه و گسترش عدل و آزادیهای مشروع.
- ۳ - نظارت بر حسن اجرای قوانین.
- ۴ - کشف جرم و تعقیب مجازات و تعزیر مجرمین و اجرای حدود و مقررات مدون جزائی.
- ۵ - اقدام مناسب برای پیشگیری از وقوع جرم و اصلاح مجرمین.

اصل ۱۳۳

به منظور انجام مسئولیتهای قوه قضائیه، شورائی به نام شورای عالی قضائی تشکیل میگردد که بالاترین مقام قوه قضائیه کشور است و وظایف آن به شرح زیر است:

۱. ایجاد تشکیلات لازم در دادگستری به تناسب مسئولیتهای مصوبه.
۲. تهیه لوایح قضائی متناسب با ساختار سیاسی کشور.
۳. استخدام قضات عادل و شایسته و عزل و نصب آنها و تغییر محل مأموریت و تعیین مشاغل و ترفیع آنان در امور اداری، طبق قانون.

• شورای عالی قضائی از پنج عضو تشکیل میگردد:

۱. رئیس دیوان عالی کشور.
۲. دادستان کل کشور.
۳. سه نفر قاضی با حد اکثر آموزش در امور قضائی و با تجربه و عادل به انتخاب مجلس و تصویب قوه قضائیه کشور.

اعضای این شورا برای مدت پنج سال و طبق قانون انتخاب میشوند و انتخاب مجددشان بلامانع است. شرایط انتخاب شونده و انتخاب کننده را قانون معین میکند.

اصل ۱۳۴

مرجع رسمی تظلمات و شکایات، دادگستری است. تشکیل دادگاهها و تعیین صلاحیت آنها منوط به حکم قانون است.

اصل ۱۳۵

وزیر دادگستری مسئولیت کلیه مسائل مربوط به روابط قوه قضائیه را با قوه مجریه و قوه مقننه بر عهده دارد و از میان کسانی که شورای عالی قضائی به نخست وزیر پیشنهاد میکند انتخاب میگردد.

اصل ۱۳۶

دیوان عالی کشور به منظور نظارت بر اجرای صحیح قوانین در محاکم و ایجاد وحدت رویه قضائی و انجام مسئولیتهایی که طبق قانون به آن محول میشود بر اساس ضوابطی که رئیس قوه قضائیه تعیین میکند تشکیل میگردد.

اصل ۱۳۷

رئیس دیوان عالی کشور و دادستان کل باید از بین قضات با تجربه و خوشنام، عادل و آگاه به امور قضائی باشند و رئیس قوه قضائیه با مشورت قضات دیوان عالی کشور آنها را برای مدت پنج سال به این سمت منصوب میکند.

اصل ۱۳۸

قاضی را نمیتوان از مقامی که شاغل آن است بدون محاکمه و ثبوت جرم یا تخلفی که موجب انفصال است به طور موقت یا دائم منفصل کرد یا بدون رضای او محل خدمت یا سمتش را تغییر داد، مگر به اقتضای مصلحت جامعه با تصمیم رئیس قوه قضائیه پس از مشورت با رئیس دیوان عالی کشور و دادستان کل. نقل و انتقال دوره‌ای قضات بر طبق ضوابط کلی که قانون تعیین میکند صورت میگیرد.

اصل ۱۳۹

محاکمات، علنی انجام میشوند و حضور افراد بلامانع است مگر آن که به تشخیص دادگاه، علنی بودن آن منافی عفت عمومی و یا نظم عمومی باشد و یا در دعاوی خصوصی طرفین دعوا تقاضا کنند که محاکمه علنی نباشد.

اصل ۱۴۰

احکام دادگاهها باید مستدل و مستند به مواد قانون و اصولی باشند که بر اساس آن حکم صادر شده است.

اصل ۱۴۱

قاضی موظف است کوشش کند حکم هر دعوا را در قوانین مدون شده بیابد و اگر نیابد با استناد به منابع معتبر، حکم قضیه را صادر نماید و نمیتواند به بهانه سکوت یا نقص یا اجمال یا تعارض قوانین از رسیدگی به دعوا و صدور حکم امتناع ورزد.

اصل ۱۴۲

رسیدگی به جرائم سیاسی و مطبوعاتی علنی است و با حضور هیأت منصفه در محاکم دادگستری صورت میگیرد. نحوه انتخاب، شرایط، اختیارات هیأت منصفه و تعریف جرم سیاسی را قانون بر اساس موازین حقوقی معین میکند.

اصل ۱۴۳

هیچ فعلی یا ترک فعلی به استناد قانونی که بعد از آن وضع شده است جرم محسوب نمیشود.

اصل ۱۴۴

قضات دادگاه ها مکلفند از اجرای تصویب نامه ها و آئین نامه های دولتی که مخالف با قوانین و مقررات حقوقی و مدنی یا خارج از حدود اختیارات قوه مجریه است خودداری کنند و هرکس میتواند ابطال این گونه مقررات را از دیوان عدالت اداری تقاضا کند.

اصل ۱۴۵

هر گاه در اثر تفسیر یا اشتباه قاضی در موضوع یا در حکم یا در تطبیق حکم بر مورد خاص، ضررمادی و یا معنوی متوجه کسی گردد، در صورت تقصیر، مقصر طبق موازین حقوقی ضامن است و در غیر این صورت خسارت به وسیله دولت جبران میشود، و در هر حال از متهم اعاده حیثیت میگردد.

اصل ۱۴۶

برای رسیدگی به جرائم مربوط به وظایف خاص نظامی یا انتظامی اعضاء ارتش و شهربانی، محاکم نظامی مطابق با قانون تشکیل میگردد، ولی به جرائم عمومی آنان یا جرائمی که در مقام ضابط دادگستری مرتکب شوند در محاکم عمومی رسیدگی میشوند. دادستانی و دادگاه های نظامی، بخشی از قوه قضائیه کشور و مشمول اصول مربوط به این قوه هستند.

اصل ۱۴۷

به منظور رسیدگی به شکایات، تظلمات و اعتراضات مردم نسبت به مأمورین و یا واحدهای دولتی و یا آئین نامه های دولتی بمنظور احقاق حقوق آنها، دیوانی به نام "دیوان عدالت اداری" زیر نظر رئیس قوه قضائیه تأسیس میگردد. حدود اختیارات و نحوه عمل این دیوان را قانون تعیین میکند.

اصل ۱۴۸

فقط رؤسای سه قوه ساختاری کشور و شخص اول کشور میتوانند در دوران خدمت خود از اماکن دولتی جهت سکونت خویش استفاده کنند. سایر مقامات دولتی حق استفاده از امکانات دولتی را برای سکونت خود نخواهند داشت.

اصل ۱۴۹

نمایندگان مجلس شورای ملی و یا رؤسای سه قوه ساختاری کشور نمیتوانند در تعیین حقوق و مزایای سمت خویش تصمیم بگیرند. حقوق و مزایای آنان و شخص اول کشور در یک شورای مالی زیر نظر قوه قضائیه با شرکت نمایندگان سه قوه ساختاری کشور مطرح و تعیین میگردد.

قانون اساسی ایران جهت دوران گذار مشتمل بر یکصد و چهل و نه اصل تنظیم و پیشنهاد گردیده است.